

BIJLAGE 1:

Naar een veel breder bondgenootschap

In het recente verleden hebben we gezien hoe het concept veiligheid gaandeweg werd gemilitariseerd. De Verenigde Naties, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en – in beginsel ook de Europese Unie - benaderen veiligheid echter vanuit een breder perspectief, zodat vredesopbouw, het respecteren en ontwikkelen van mensenrechten, het stimuleren van democratische processen en het rechtvaardig delen van natuurlijke hulpbronnen daarvan integraal deel uitmaakten.

In het bijzonder sinds de zogeheten ‘koude oorlog’ eindigde, werd de ontwikkeling van samenwerking tussen voormalige tegenstanders, tussen Oost- en West-Europese staten gestimuleerd. Intussen echter bood de NAVO Centraal- en Oost-Europese volkeren snel een lidmaat- of partnerschap aan, waardoor haar invloedssfeer tot ver in Eurazië werd uitgebreid. Tegelijkertijd liet de EU toe, dat de vroegere Oost- en Centraal-Europese staten sneller in de militaire alliantie werden geïntegreerd dan in de politieke unie.

Gedurende dezelfde periode versterkte ook de Europese Unie haar instrumenten om gezamenlijk buitenlands beleid te voeren. Ook dit ging recent vergezeld van een militaire component, die van de lidstaten vergde hun militaire capaciteiten te versterken. Inmiddels wordt ook openlijk gesproken over het oprichten van een gezamenlijk militair hoofdkwartier, los van de NAVO en worden lidstaten gestimuleerd hun militaire inspanningen te coördineren en eventueel te integreren tot een Europese legermacht. Recent werd ook voorgesteld om het zogeheten Stabiliteits- en Vredesinstrument (IcSP) dat van oorsprong gericht is op ontwikkelingssamenwerking, conflictpreventie en ontwapening te voorzien van een nieuw artikel 3 A: het ondersteunen van de capaciteitsontwikkeling van legermachten in partner landen! Bovendien is het voorstel dat de fondsen daarvoor – 100 miljoen Euro- uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking gehaald zouden worden. Dit alles onder het mom van het scheppen van veiligheid en het indammen van vluchtelingenstromen! En dat terwijl in het voorwoord van het Europees Verdrag staat dat de EU zal ‘bijdragen aan vrede, veiligheid, duurzame ontwikkeling, solidariteit en wederzijds respect tussen de volken, vrije en eerlijke handel, het uitbannen van armoede en het beschermen van mensenrechten.’ Volgens juristen sluit het verdrag van Lissabon zelfs uit dat er militaire uitgaven uit de EU begroting kunnen worden gedaan. Daarnaast overweegt de EU sinds kort ook de –economisch zo belangrijke – wapenindustrie in Europa te subsidiëren!

Meer recent zien we ook dat zowel de EU als de NAVO openlijk verklaren, dat zij bereid zijn de Europese behoeften in termen van hulpbronnen, energie en grondstoffen – met inbegrip van de aanvoerroutes – te verdedigen, znodig met militaire middelen.

Begon het Europees project niet als een vredesproject?

Alternatief?

Een mogelijk alternatief voor deze ontwikkeling is nog steeds het oorspronkelijke model van de VN, EU en de OSVE: samenwerking om gedeelde veiligheid, gedeelde verantwoordelijkheid en gedeelde hulpbronnen te ontwikkelen. Een alternatief dat niet alleen *vrede op aarde*, maar ook *vrede met de aarde* wil ontwikkelen, zoals de Wereldraad van Kerken het noemt in een verklaring over *rechtvaardige vrede*.

De politieke en veiligheidssituatie in de wereld is in de afgelopen jaren ingrijpend veranderd. De vroegere Sovjet-Unie hield op te bestaan, het IJzeren Gordijn verdween, optimisme vergezelde ons binnentreden in een nieuwe periode van hernieuwde hoop op vrede en stabiliteit. Dit optimisme is sedertdien verdampt. Vele nieuwe soorten politieke, religieuze en

etnische gewapende conflicten zijn losgebarsten aan de grenzen van de Europese regio (bijvoorbeeld Bosnië, Kosovo, Tsjetsjenië, Georgië, Oekraïne, Irak, Syrië)), en op andere continenten (bijvoorbeeld Rwanda, Congo, Darfoer). Tegelijkertijd zouden hernieuwde spanningen tussen Rusland en 'westerse' geallieerden zelfs een nieuwe wapenwedloop en een nieuw soort Koude Oorlog kunnen oproepen...

Ondanks de belofte van de NAVO ten tijde van de hereniging van Duitsland dat er geen westerse troepen geleverd zouden worden tussen Duitsland en Rusland is deze dagen besloten dat er NAVO-troepen gestationeerd worden in Polen en de Baltische republieken en wordt een raket schild gebouwd in Polen en Roemenië, hetgeen door Rusland als bedreigend wordt ervaren.

De toenemende spanning heeft er inmiddels al toe geleid dat Zweden en Litouwen de militaire dienstplicht opnieuw ingevoerd hebben, terwijl er in Polen, Duitsland en Frankrijk ook voorstellen zijn om dat te doen...Gaan we in Nederland ook de thans 'slapende' dienstplicht weer activeren?

Hoe ter wereld zijn we hier beland?

Gedurende de zogenaamde koude oorlog bestond in de Europese regio de veiligheidsstrategie van de NAVO uit de begrippen 'voorwaartse verdediging', 'flexibele respons' en 'nucleaire afschrikking', die resulteerden in het zogeheten 'machtsevenwicht', een veiligheidsconcept dat zou kunnen worden aangeduid als '**militaire veiligheid**'.

Toentertijd was de Duitse Bondsrepubliek in sterke mate een 'frontstaat', tenminste in de perceptie van de NAVO, die bedreigd werd met invasie door het Warschaupact. Toen echter het ijzeren gordijn in 1989 werd opgerold, werd de NAVO beroofd van zijn vijanden. Vroegere Oost- en Centraal-Europese staten werden zelfs lid van de NAVO en zodoende werd het steeds onduidelijker waar dat 'voorwaartse' gelokaliseerd moest worden en waar de vijand eigenlijk was... De NAVO kreeg een soort identiteitscrisis. Dit resulteerde in een nieuwe veiligheidsstrategie, die iets vóór 1991 ontwikkeld werd.

Verrassend genoeg hief de NAVO zichzelf niet op, alhoewel dat een logische respons op het einde van het Warschaupact zou zijn geweest. Echter, de nieuwe strategie erkende voor het eerst dat veiligheid en stabiliteit niet alleen gedefinieerd kunnen worden in militaire termen, maar ook economische, politieke, diplomatieke, sociale, culturele, religieuze en ecologische dimensies hebben. Dit veiligheidsconcept kwam bekend te staan als '**brede veiligheid**'. Waar er voorheen een duidelijk aanwijsbare en aanwezige dreiging bestond, was de veiligheidssituatie nu een veel meer diffuus geheel van lokale risico's en regionale conflicten. Een reeks van potentiële conflicten, die gedurende de koude oorlog als het ware 'bevroren' waren, bijvoorbeeld in het vroegere Joegoslavië, maar ook in de voormalige Sovjetrepublieken, kwam tot ontdooiing en tot uitbarsting. Crisismanagement werd een belangrijk bestanddeel van de nieuwe NAVO-strategie. Waar de NAVO eerst een verbond was, gebouwd op de bereidheid elkaar wederzijds te verdedigen tegen een vermeende vijand, ontwikkelde zij zich nu tot een verbond van militair samenwerkende landen, waaronder soms vroegere vijanden, die nu echter lid geworden waren om gemeenschappelijke belangen te verdedigen.

In de context van deze wijzigingen in de strategie werd ontwapening een ander belangrijk element, hetgeen leidde tot versterking van onderhandelingen, het ontwikkelen van wederzijds vertrouwen en verificatie-instrumenten. In dit verband werd benadrukt dat kernwapens slechts beschouwd dienden te worden als politieke wapens, die oorlog zouden voorkomen en die geleidelijk en wederzijds zouden moeten worden gereduceerd in termen van zowel types als aantallen wapens. Niettegenstaande de veranderingen die plaats hadden gevonden, werd Rusland in het kader van deze nieuwe veiligheidsstrategie nog steeds gezien als één van de grootste veiligheidsrisico's, alhoewel dit niet openlijk verklaard werd.

De waarden van de trans-Atlantische alliantie werden opnieuw benadrukt, evenals de collectieve en wederzijdse defensie, de gezamenlijke commandostructuur en de gemeenschappelijke planning en inzet van de strijdkrachten. Tegelijkertijd was er aanzienlijke druk van de Verenigde Staten om het defensiebudget van de Europese lidstaten te verhogen evenals hun aandeel in het nemen van verantwoordelijkheid voor de problemen in hun 'eigen achtertuin'... Nieuw echter was de nadruk op crisismanagement en het voorkomen van conflicten, terwijl partnerschap en samenwerking – vooral met sommige vroegere Oost- en Centraal-Europese staten – nu ook beschouwd werden als kerntaken. De NAVO diende zich te concentreren op de 'Euro-Atlantische regio', alhoewel nergens duidelijk werd aangegeven om welk gebied het dan gaat.

Wij vinden het dus de hoogste tijd om de veiligheidsstrategie ingrijpend te herzien.

Op een meer mondiaal niveau, zoals hierboven al aangestipt, braken in verschillende delen van de zuidelijke wereldhelft allerlei gewapende conflicten en oorlogen uit. Dit toont aan dat vandaag de dag veiligheidsrisico's niet langer (alleen?) bestaan uit het risico van de conventionele oorlog tussen staten. In een globaliserende economie, die ernaar tendert volkeren op het zuidelijk halfrond uit te sluiten, is internationale instabiliteit door conflict, internationale criminaliteit en terrorisme deel uit gaan maken van de veiligheidssituatie waarmee we geconfronteerd worden. Gewoonlijk wordt bij verklaringen hiervoor gewezen op onderontwikkeling, armoede en de concurrentiestrijd om grondstoffen en energie. Verder zijn er in toenemende mate verbanden tussen deze oorlogen en internationale criminaliteit.

Sommige van dit soort nieuwe oorlogen bijvoorbeeld hebben het voor de oorlogvoerende partijen mogelijk gemaakt om "lokale-globale" netwerken en schaduw-economieën te ontwikkelen. De inzet van illegaal gewonnen diamanten om gewapende conflicten in West- en Centraal-Afrika te financieren, is een bekend voorbeeld.

Aangaande de concurrentiestrijd inzake grondstoffen: beseffen wij wel voldoende dat in de afgelopen jaren de prijzen van grondstoffen voor de industrie, zoals fossiele brandstoffen als metaalertsen en mineralen, vertienvoudigd is? We hebben het hier over nikkel, koper, chroom, vanadium, titaan, tin, magnesium, platina, enzovoorts... Deze worden alle intensief gedolven en... allemaal zijn ze 'niet-hernieuwbaar' (oftewel: op is op)!! Zijn we ons ervan bewust dat - verscholen op de achtergrond - in de meeste gebieden die lijden onder gewapende conflicten de felle concurrentie inzake dit soort grondstoffen een belangrijke conflict voedende rol speelt?

Voorspeld wordt dat in de loop van deze eeuw miljoenen mensen grote problemen zullen hebben om zichzelf van drinkwater te voorzien. Dit zal natuurlijk nog verergerd worden door klimaatsverandering. Zelfs nu zijn grote delen van Afrika al niet meer in staat om voldoende voedsel te produceren vanwege erosie, droogte en verwoestijning.

Omdat deze wereldwijde strijd om grondstoffen veelal de oorzaak is van gewapende conflicten en oorlogen, dienen we nog actiever deel te nemen aan de strijd voor rechtvaardige verdeling van kooldioxide-uitstootrechten, van een gelijkwaardige toegang tot natuurlijke hulpbronnen en het inzetten van duurzame vormen van energie!

Dit zijn de uitdagingen voor vredesbeweging in de 21-ste eeuw: het ondersteunen van de totstandkoming van duurzame ontwikkeling, het ontwikkelen van effectieve instrumenten voor een rechtvaardig delen van hulpbronnen en het doen ontstaan van een wereldwijd bestuursstelsel als middel om gewapende conflicten en oorlogen te voorkomen. Dit zou onze preventieve strijd moeten zijn: tegen nood, ongelijkheid en armoede!

In de nieuwste veiligheidsstrategie van de NAVO, de EU en verschillende EU-lidstaten (waaronder Nederland) wordt er openlijk van gesproken, dat een focus dient te liggen op de beveiliging van aanvoerlijnen van (fossiele) energie en grondstoffen. Op mondiaal niveau

resulteert deze ontwikkeling in het versterken van de zeestrijdkrachten door onder meer de VS, het Verenigd Koninkrijk, India, China en Australië. De motivatie hierbij is de beveiliging van de scheepstransportroutes voor energie en grondstoffen, bijvoorbeeld vanuit Azië en het Midden-Oosten over de Stille en de Indische Oceaan, vooral rondom Afrika. Recent hebben de activiteiten van Somalische piraten een nog nooit vertoonde alliantie van marineschepen veroorzaakt om de veilige doortocht voor bijvoorbeeld olietankers te bewerkstelligen: er zijn Amerikaanse, Russische, Britse, Nederlandse, Franse, Indiase, Japanse en zelfs Chinese schepen bij betrokken!

Een andere indicator voor deze ontwikkeling is het feit, dat de VS naast zijn huidige tien vliegdekschepen één nieuwe heeft besteld, India er een heeft, Frankrijk ook een, Italië een, Rusland een, Thailand een, India één en Brazilië er ook een heeft, terwijl

het Verenigd Koninkrijk er twee in aanbouw heeft. Bovendien hebben de VS tenminste 9 helikopterdekschepen en Spanje heeft er een, waarvan de meeste ook vliegtuigen die verticaal kunnen landen en stijgen kunnen meenemen, terwijl een reeks van landen dit soort schepen aan het bouwen is: het VK, Rusland, China, Japan, Zuid-Korea, Brazilië, India, Turkije en Italië. Gezien de geografische spreiding is dit een illustratie van nieuwe spanningen tussen Oost en West in tweemaal opzicht: Amerika/Europa : Rusland en Amerika/Zuidoost Azië : China.

Deze ontwikkelingen zouden onze aandacht moeten richten op de ernstige behoefte aan veiligheid *voor allen*, in plaats van alleen voor onszelf, of met andere woorden op de behoefte aan werkelijke duurzame ontwikkeling voor iedereen op deze wereld.

Gelet op bovenstaande is de manier om gewapende conflicten en oorlog te voorkomen uiteindelijk het werken aan duurzame ontwikkeling voor allen, het ontwikkelen van effectieve instrumenten om de natuurlijke hulpbronnen van deze wereld rechtvaardig te delen en het ontwikkelen van een doelmatig systeem van mondiaal bestuur.

Om *ware rechtvaardigheid* en *ware vrede* te bouwen moeten we werken aan **‘ware en inclusieve veiligheid’**. Echte veiligheid kan alleen gebaseerd zijn op democratie, mensenrechten, sociale en economische rechtvaardigheid en duurzame ontwikkeling en vereist bovendien het respecteren van de rechten van culturele, taalkundige, etnische, gender en religieuze minderheden, evenals de natuurlijke omgeving. Dit omvat het ontwikkelen van humanitaire, democratische en politieke rechten, ontwapening en het ontmantelen van de wapenindustrie en wapenexport. Dit vraagt bovendien om het ontwikkelen van capaciteiten in termen van civiele vredesinterventies, vrede stichten en vredesopbouw.

Naar een nieuwe veiligheidsarchitectuur.

Het is dus nodig een totaal andere veiligheidsarchitectuur te ontwikkelen voor een veel breder gedefinieerde Europese regio. Eén die meer uitgaat van verzoening tussen Oost- en West-Europa, onderlinge democratische controle door lidstaten, het volgen van elkaars status in termen van mensenrechten, het ontwikkelen van effectieve verificatie instrumenten hiertoe en het elkaar ondersteunen met wederzijdse economische steun. *Wederzijdse afhankelijkheid* in plaats van *wederzijdse afschrikking!* Zodoende de vrede bouwend in een steeds groter wordende ‘Europese ruimte’, een proces dat al in werking werd gezet door bijvoorbeeld de EU, de Raad van Europa en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa in de tweede helft van de twintigste eeuw en de eerste decade van de eenentwintigste eeuw. Uiteindelijk is het waarborgen van vrede en stabiliteit de taak van een aantal samenhangende instituties: de VN, de OVSE, de EU en niet (alleen) de NAVO...

Een nieuwe internationale veiligheidsarchitectuur voor Europa moet worden ontwikkeld door de bestaande veiligheidsarrangementen en instituties te transformeren. In dit verband moet de samenwerking tussen verschillende relevante actoren worden versterkt en herzien. In onze

visie kan de – in vergelijking tot de NAVO – jonge en veelbelovende Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa – met een veel bredere benadering van veiligheid als model dienen. Een benadering die de mensenrechten-dimensie, economische samenwerking, milieu, cultuur en democratie mede insluit. Deze OVSE zou heel goed de kern kunnen zijn voor een alternatief instrument om een nieuw tijdperk in de Europese stabiliteit en veiligheid in te luiden.

De noodzaak om de oude stereotypen geassocieerd met de verouderde militaire en politieke blokken in Europa te overstijgen kan aangegrepen worden om tot een nieuwe samenwerkingsovereenkomst tussen de EU en Rusland te komen, gebaseerd op het eerdere Helsinki Verdrag van 1975. Dit zou zelfs kunnen resulteren in nieuwe vormen van samenwerking naar het voorbeeld van de vroegere Europese Kolen en Staal Gemeenschap uit de '50-er jaren, die destijds hielp om te voorkomen dat die grondstoffen werden gemonopoliseerd en (opnieuw) ingezet als instrument bij een gewapend conflict. Dit kan ons inspireren om tussen Rusland en de EU een eigentijdse versie hiervan te scheppen: de Europese Gas en Olie Gemeenschap, lessen trekkend uit herhaalde conflicten over aardgas in de afgelopen jaren.

Deze ontwikkeling kan zelfs de weg banen voor Rusland en sommige van haar bondgenoten om lid te worden van een gemoderniseerde en bredere EU!

Tegelijkertijd zal dit ons in staat stellen om tot een drastische verlaging van de defensiebudgetten over te gaan, hetgeen fondsen vrijmaakt om de eerder genoemde 'oorlog tegen armoede' aan te gaan en de Sustainable Development Goals (SDG's)¹ doelen te halen om zodoende effectief gewapende conflicten zowel aan de grenzen van Europa als op het zuidelijk halfrond te voorkomen. Dat draagt werkelijk bij aan wereldwijde samenwerking en inclusieve vrede voor alle wereldburgers!

Kees Nieuwerth, november 2016.

---

¹Armoede en honger uitbannen, goede gezondheidszorg, hoogwaardig onderwijs, gendergelijkheid bevorderen, schoon water en sanitaire voorzieningen, duurzame en betaalbare energievoorziening, sociale werkgelegenheid, innovatie en goede infrastructuur, ongelijkheid verminderen, duurzame steden en gemeenschappen ontwikkelen, verantwoorde consumptie en productie en gebruik van hulpbronnen nastreven, klimaatverandering tegengaan, duurzaam beheer oceanen, duurzaam landgebruik en voedselproductie ontwikkelen, vrede, rechtvaardigheid en goed bestuur bevorderen en (internationaal) samenwerken aan deze duurzame ontwikkelingsdoelen.